

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 21 februari 1922 kl. 11 f. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förrättande av syn å lärareboställe.

I en inom andra kammaren av herr *Lindman m. fl.* väckt motion, nr *Motionen.* 169, hemställes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära, det syneförrättningar å lärareboställen under skoldistriktets medverkan må verkställas av fullt opartiska, sakkunniga och edsvurna personer, samt att sådan förrättning endast då må förekomma, när vederbörande tillträdare eller distrikt sådant yrka.

I motionen yttras, att genom kungl. kungörelsen den 18 september 1918 angående boställsordning för lärarepersonalen vid folk- och småskolor folkskoleinspektörerna fått en befogenhet, som annars ej ens är uppdragen åt juridiskt bildade domare. När dessa syna andra boställen, ha de nämligen med sig edsvurna nämndemän, som jämte syneförrättaren döma i saken, och i protokollet gives parterna besvärshänvisning till högre rätt för händelse av missnöje. Så icke vid syn å lärareboställe. Där förrättas synen av folkskoleinspektören ensam eller av lämplig person, som skolöverstyrelsen därtill förordnar. Den enda befogenhet, som gives åt församlingen, är, att dess skolråd får välja ombud samt att inspektören förrättar synen "i närvaro av ombud för skolrådet". Någon besvärshänvisning gives icke och föreskrives icke heller i förordningen. Motionärerna anse, att kommunerna gärna skulle underkasta sig utgiften för att få opartiska, sakkunniga syneförrättare bland häradets nämndemän. Dessutom torde den anordning kunna

vidtagas, att syneförrättning å lärareboställe endast då förekomme, när vederbörande tillträdare eller distrikt begärde sådan.

Motionens yrkande omfattar två punkter, som här nedan behandlas var för sig. I den första begäres, att syneförrättningar å lärareboställen under skoldistriktets medverkan må verkställas av fullt opartiska, sakkunniga och edsvurna personer; i den andra, att sådan syneförrättning endast då må förekomma, när vederbörande tillträdare eller distrikt sådant yrka.

Historik.

Den fråga, som beröres i första punkten, behandlades även vid fjolårets riksdag. Herr Bengtsson i Kullen hade då nämligen i sin motion nr 19 hemställt bl. a., "att syneförrättningar å lärareboställen under församlingarnas medverkan verkställas av fullt opartiska, edsvurna och sakkunniga personer", ett yrkande, som i sak fullständigt sammanfaller med första delen av slutyrkandet i den i år föreliggande motionen.

Herr Bengtssons motion remitterades till skolöverstyrelsen, som rörande ifrågavarande punkt i densamma avgav följande yttrande:

"Slutligen hemställas i motionen om sådan ändring i vederbörande författning, att syneförrättningar å lärareboställen må under församlingarnas medverkan verkställas av fullt opartiska, edsvurna och sakkunniga personer. Enligt gällande boställsordning skall av- och tillträdessyn förrättas av vederbörande statens folkskoleinspektör eller lämplig person, som skolöverstyrelsen efter framställning av inspektören därtill förordnar, i närvaro av ombud för skolrådet samt av- och tillträdande lärare eller deras ombud. Motionären finner de personer, åt vilka syneförrättningarna sålunda äro anförtrodda, mindre lämpliga för uppdraget, då det skulle kunna befaras, att de bruste i opartiskhet, samt anser, att uppdraget lämpligen skulle kunna lämnas åt någon av häradets nämndemän, vilka äro edsvurna personer.

Överstyrelsen vill först framhålla, att ifrågavarande syneförrättningar i de flesta fall hållas av vederbörande folkskoleinspektörer själva, och att det blott i ett jämförelsevis litet antal fall förekommit, att överstyrelsen efter inspektörernas framställning förordnat syneförrättare. Beträffande folkskoleinspektörernas lämplighet såsom syneförrättare må erinras, att de äro statstjänstemän och alltså handla under tjänstemannaansvar, samt att de stå oberoende i såväl ekonomiska som andra hänseenden till både skoldistrikt och lärarepersonal.

I motionen hava icke påvisats några fall, då de personer, åt vilka här ifrågavarande syneförrättningar varit anförtrodda, brustit i opartiskhet, och till överstyrelsens kännedom hava icke heller kommit några fall, då klagomål i sådant hänseende framställts. Givetvis vill överstyrelsen låta sig angeläget vara, att, då det kan ankomma på överstyrelsen att utse syneförrät-

tare, välja personer, mot vilkas sakkunskap och opartiskhet inga berättigade invändningar kunna göras. Uppenbarligen har det varit lagstiftarens avsikt, att här ifrågavarande syneförrättningar skulle bliva så litet kostsamma som möjligt, vadan man icke ansett lämpligt, att en synenämnd av flera personer, såsom till exempel vid syner å prästboställen, skulle för ändamålet sammankallas. Skulle erfarenheten framdeles giva vid handen, att någon ändring i hithörande bestämmelser är av nöden, torde en sådan förändring närmast böra gå i den riktningen, att vid syneförrättarens sida ställdes en eller ett par bisittare, som då lämpligen skulle kunna väljas bland häradets nämndemän. Då emellertid erfarenheten hittills icke ådagalagt något behov av ändring i gällande bestämmelser i förevarande avseende, synes det öfverstyrelsen icke finnas anledning att nu förorda någon sådan.

Det må i detta sammanhang slutligen erinras, att den kontroll, som kan utövas öfver, att vid syneförrättning anmärkta brister verkligen bliva avhjälpta, tydligen enligt författningens avsikt skall utövas av inspektören i sammanhang med hans granskning av distriktets ansökningar om statsbidrag. Skulle därvid inspektören finna anledning till anmärkning och på grund därav vägra att vitsorda statsbidrags utgående och länsstyrelsen på grund därav vägra att utanordna sådant bidrag, äger jämväl i detta fall församlingen sin rätt oförkränkt att draga frågan inför Kungl. Maj:ts prövning."

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i denna fråga var av följande lydelse:

"Motionären hemställer, att syneförrättningar å lärareboställen skola under församlingarnas medverkan verkställas av fullt opartiska, edsvurna och sakkunniga personer. Han klandrar syneförrättares maktfullkomlighet, anser det vara en brist, att boställsordningen för lärarepersonalen vid folk- och småskolor icke innehåller någon besvärshänvisning, och förordar anlåtande av edsvurna nämndemän som syneförrättare. Utskottet, som givetvis ansluter sig till motionärens krav på verklig opartiskhet hos syneförrättaren, vill erinra om, att nu ifrågavarande syneförrättningar i de flesta fall hållas av vederbörande folkskoleinspektörer själva, att dessa stå oberoende till både skoldistrikt och tjänstepersonal, och att de såsom statstjänstemän handla under tjänstemannaansvar. Att icke en synenämnd av flera personer blivit för nu ifrågavarande syneförrättningar bestämd, har betingats av hänsyn till kostnaderna, något som måste anses enbart erkännansvärt, åtminstone så länge det icke påvisats något fall, då de personer, åt vilka nu ifrågavarande syneförrättningar anförtratts, brustit i opartiskhet. Någon besvärshänvisning är visserligen icke i boställsordningen angiven, vilket kan vara en brist, men möjlighet förefinnes dock, låt vara på en omväg, att draga synebeslut

under Kungl. Maj:ts prövning. Då erfarenheten hittills icke visat, att annan ändring i gällande bestämmelser är av behovet påkallad, än den utskottet i annat sammanhang förordnat, synes skäl ej heller hava förebragts för ett tillstyrkande av motionärens hemställan på nu avhandlade punkt.”

På anförda skäl avstyrkte utskottet bifall till herr Bengtssons i Kullen yrkande, och denna hemställan bifölls av andra kammaren.

Den senare punkten i motionärernas slutyrkande — eller att syneförrättning å lärareboställe endast må förekomma, när vederbörande tillträdare eller distrikt sådant yrka — är ett nytt förslag, som icke förut varit föremål för kammarens prövning.

Utskottet.

Utskottet ansluter sig givetvis till motionärernas krav på verklig opartiskhet hos syneförrättare, och liksom föregående år medgiver utskottet, att frånvaron av besvärshänvisning i gällande boställsordning kan vara en brist, som i alla parter intresse lämpligen kunde vid ändring av boställsordningen avhjälpas. Under återopande av ärendets behandling vid förra årets riksdag finner sig dock utskottet böra avstyrka den förra delen av motionärernas hemställan. De skäl, som i fjol anfördes mot bifall till denna punkt, icke blott kvarstå utan ha fått ökad giltighet genom den ändring, som i kungl. kungörelsen den 21 sept. 1921 bestämts i fråga om tidpunkten för av- och tillträdessyner. Denna ändring har gjort det möjligt att sammanföra dessa syner och att i större utsträckning inordna syneförrättningarna i vederbörande folkskoleinspektörs resplan. Härigenom ha dels synekostnaderna minskats, dels och framför allt ha folkskoleinspektörerna, vilka oberoende av skoldistrikt och tjänstepersonal handla under tjänstemannaansvar, fått tillfälle att i ännu större utsträckning än förut själva verkställa syn, varför överstyrelsen mera sällan behöver förordna syneförrättare. Visserligen uppgiva motionärerna, att även sedan den här berörda kungl. kungörelsen trätt i kraft, det i vissa inspektörsdistrikt är regeln, att annan person än inspektören utses till syneförrättare och att då härtill vanligen förordnas en närboende folkskollärare eller f. d. folkskollärare, som saknar nödig auktoritet och har svårt att vinna erkännande såsom fullt opartisk. Men vid undersökning har denna uppgift icke bekräftats; tvärtom har det kunnat konstateras, att det numera är ganska ovanligt, att annan person än folkskoleinspektör tjänstgör som syneförrättare och att det i synnerhet är sällsynt, att folkskollärare förordnas att förrätta boställssyn. Då härtill kommer å ena sidan, att i motionen icke påvisats några fall, då syneförrättare brustit i opartiskhet, och att utskottet ej heller på annan väg kunnat erhålla kännedom om att sådana fall förekommit, men det å andra sidan är tydligt, att synekostnaderna skulle fördyras i och med ökningen av syneförrättarnas antal, har utskottet ej

funnit skäl att i anslutning till motionärernas nu ifrågavarande yrkande förorda ändring av nuvarande, av sparsamhetshänsyn betingade syneanordning.

Vad åter angår det i motionen framförda yrkandet, att syneförrättning endast då må förekomma, när vederbörande tillträdare eller skoldistrikt sådant yrka, finner utskottet, att skäl kunna anföras för bifall härtill. Vid täta lärareombyten kunna obligatoriska syneförrättningar återkomma för ofta och medföra onödiga kostnader för statsverket. Icke minst gäller detta i fråga om obligatoriska syner å förhyrda lärareboställen.

Då det emellertid kan tänkas, att, därest synerna ej vore obligatoriska, tillträdare av lärareboställe icke skulle vilja påkalla syneförrättning, även om sådan vore av förhållandena starkt motiverad, torde en ändring av boställsordningen på denna punkt böra kompletteras med en bestämmelse om att, därest under loppet av fem år varken boställshavare eller skoldistrikt påkallat syn, skall sådan vid lärareombyte verkställas av inspektören utan att yrkande därom framställs.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

1) att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att syneförrättningar å lärareboställen endast då måtte förekomma, när vederbörande tillträdare eller skoldistrikt sådant yrka; samt

2) att förevarande motion i övrigt icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 februari 1922.

På utskottets vägnar:

A. OLSSON i Mora.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Olsson i Mora, Ohman, Paulsen, Wallerius, Dahlén, Gardell, Johansson i Edsbyn, Björkman i Långhem, Wagnsson och fröken Wellin.
